

بسم الله الرحمن الرحيم

چالش ها و فرصت های فضای مجازی در عرصه خانواده

استاد راهنما: اکرم صفرزاده

نویسندگان: مهسا هادی، زهرا آقا محمدی، فاطمه سادات صالح

حوزه علمیه فاطمیه محلات

نهمین دوره مسابقه علمی پژوهشی رشد

چکیده

خانواده در طول سالیان دراز مهم ترین رکن جامعه بوده است.. ظهور عصر جدیدی از ارتباطات سبب دگرگونی هایی در جامعه شده است..از مباحث اساسی در آسیب شناسی بنیان خانواده ، بحث تحولات در خانواده ها می باشد. تحولاتی که سبب بروز مشکلاتی اساسی و عمیق در روابط خانوادگی می باشد. یکی از این تحولات زمانی در خانواده ها شکل گرفت که اینترنت وارد فضای خانواده شد. به دلیل نو و تازه بودن آن، خانواده ها فرصت آشنایی و کسب مهارت لازم برای استفاده از آن را پیدا نکردند و این عدم آشنایی باعث ایجاد آسیب هایی همچون اختلالات روانی و روحی ، نارضایتی خانوادگی ، اعتیاد به فضای مجازی و بازی های رایانه ای ، خود شیفتگی ، افسردگی ، انزوای اجتماعی ، شکاف نسلیها ، اختلال در شکل گیری هویت و امثال اینها شد. از نظر صاحب نظران جامعه شناسی، شکل گیری هویت افراد تحت تأثیر منابع گوناگونی است. عمده ترین این منابع خانواده، رسانه های گروهی، مدرسه و گروه همسالان است. در این پژوهش نگارنده به مهمترین آسیب های فضای مجازی و تاثیراتی که می تواند در بنیاد خانواده داشته باشد اشاره کرده و راههای مقابله با آن را بیان کرده است.

کلیدواژه ها: خانواده ،چالش ها و فرصت ها، فضای مجازی

مقدمه

. خانواده تعاریف بسیاری دارد که متداول ترین تعریف آن، کنار هم قرار گرفتن مرد و زن به عنوان پدر و مادر، فرزند یا فرزندان است. آدمی در زندگی فردی جز در قبال خود، وظیفه و مسئولیتی ندارد، اما همین که عضوی از یک خانواده قرار می گیرد، این وظیفه چند بعدی می شود. در فضای خانواده، یک زن و یک مادر، بیشترین و متنوع ترین بار وظایف و مسئولیت ها را بر دوش دارد. فضای مجازی محیطی است که اشیا و اطلاعات و داده ها به صورت فیزیکی و ملموس وجود ندارد و با توجه به عمر کوتاه خودش توانسته جایگاه خوبی در خانواده ها کسب کند به طوری که همه افراد خانواده ها را در سنین مختلف به نحوی مشغول به خود کرده .

اینترنت (Internet) یک شبکه جهانی است که شامل میلیون ها کامپیوتر متصل به هم از سرتاسر دنیا بوده و اجازه انتقال انبوهی از داده ها و اطلاعات را میان کامپیوترهای موجود می دهد.

راه های ارتباطی به وسیله اینترنت گسترده گی پیدا کرد این گسترده گی سبب تغییراتی در الگوی زندگی خانواده ها ، ارتباط بین والدین و فرزندان و الگوی نسل جوان ، کمرنگ شدن شریعت و آموزه های دینی در خانواده ها ، شکاف نسلی و غیره شد.

حال سوال ما این است که این فضا چه تاثیرات اجتماعی می تواند داشته باشد و چه میزان می توان از آسیب های زیان بار آن جلوگیری کرد؟

و در این میان محققانی چون محمد علی رجبی در کتاب آسیب های اجتماعی فضای مجازی ، سید تقی حسینی در کتاب فضای مجازی در آیات و روایات ، محمد رحیمی در کتاب آسیب شناسی فضای مجازی در خانواده ، ابوقاسم و مینا اکبری در مقاله آسیب شناسی اجتماعی و حمیده جعفریان در مقاله روانشناسی و علوم تربیتی تلاش بسیاری کرده اند که قابل ستایش است.

بنابراین هدف گردآورنده از این مقاله سعی بر شناخت آسیب های جدی اجتماعی و تربیتی فضای مجازی در جامعه و خانواده ها می باشد که چالش های خانواده ها را در مواجهه با این ابزارهای ارتباطی تا حدی کاهش دهد. زیرا نوع زندگی در جامعه کنونی ما ایجاب می کند ، خانواده ها با اطلاعات جدید و بروزی به استقبال فضای مجازی روند تا کمتر متضرر آسیب های و چالش های ناشی از این فضا شوند.

فضای مجازی

فضای مجازی یک مفهوم فردی و همچنین بین المللی است که یک فناوری دیجیتال گسترده و بهم پیوسته را توصیف می کند . این اصطلاح از داستانهای علمی و هنری وارد فرهنگ عامه شد ، اما اکنون توسط استراتژیست های فن آوری ، متخصصان امنیتی ، رهبران دولت و ارتش و صنعت و کارآفرینان برای توصیف حوزه محیط جهانی فناوری استفاده می شود. برخی دیگر فضای مجازی را فقط یک محیط مفهومی می دانند که در آن ارتباط از طریق شبکه های رایانه ای اتفاق می افتد. (ویکی پیدیا) این کلمه در دهه ۱۹۹۰ رواج پیدا کرد که استفاده از اینترنت ، شبکه و ارتباطات دیجیتال همه به طرز چشمگیری در حال رشد بود و اصطلاح فضای مجازی توانست بیانگر ایده ها و پدیده های جدیدی باشد که در حال ظهور بودند . اصطلاح فضای مجازی برای اولین بار در اواخر دهه ۱۹۶۰ در هنرهای تجسمی ظاهر شد ، زمانی که هنرمند دانمارکی سوزان یوسینگ (۱۹۴۰-۱۹۹۸) و معمار شریک وی کارستن هاف (۱۹۳۴) خود را به عنوان آتلیه فضای مجازی معرفی کردند. تحت این نام ، این دو مجموعه ای از نصب ها و تصاویر با عنوان "فضاهای حسی" ساخته شده اند که بر اساس اصل سیستم های باز قابل انطباق با تأثیرات مختلف ، مانند حرکت انسان و رفتار مواد جدید ساخته شده اند. آتلیه فضای مجازی در زمانی کار می کرد که اینترنت وجود نداشته باشد و رایانه ها کم و بیش از نظر هنرمندان و درگیری خلاق محدود بودن (مجله حقوقی معراج)

به رغم تلفیق بیش از حد دو واژه اینترنت و فضای مجازی در دوران کنونی، به نظر می‌رسد نباید فضای مجازی را با اینترنت اشتباه گرفت. این لفظ غالباً در اشاره به اشیا و شخصیت‌هایی که تا حد زیادی در خود شبکه مخابراتی وجود دارد به کار می‌رود تا جایی که برای مثال ممکن است به طور استعاری گفته شود یک وبگاه، «در فضای مجازی وجود دارد». بنابر این و بر اساس این تعبیر، اتفاقاتی که در اینترنت رخ می‌دهد در «فضای مجازی» به وقوع می‌پیوندند نه جاهایی که شرکت کنندگان یا سرورها به طور فیزیکی واقع شده‌اند. میشل فوکو فیلسوف از لفظ هتروتوپیا در توصیف چنان فضاهایی که به طور همزمان فیزیکی و ذهنی هستند استفاده کرد. (تابناک ۸۵۶۸)

آسیب شناسی فضای مجازی

ایجاد نارضایتی‌های خانوادگی

یکی از بزرگترین مسائل اجتماعی که جوامع امروزی به آن مبتلا می‌باشند ضعف بنیاد خانواده است. از آنجایی که مشکلات خانواده‌ها به صورت ناهنجاری‌های اجتماعی بروز می‌کند خانواده و سلامت آن از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار می‌باشد. آماده کردن فرزندان برای پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی یکی از وظایف مهم و اساسی خانواده‌ها به شمار می‌رود. جوانان باید بتوانند به خصوص برای زندگی‌های مشترک آماده شوند و سعی نمایند روابط خود را با پیرامون‌شان در حد متعارف و قابل قبولی تنظیم نمایند.

صرف نظر از آمار و ارقام بالا و روز افزونی که در مسایلی مانند بالا رفتن سن ازدواج، طلاق، فرار از منزل، فحشا و سایر مسایل خانوادگی وجود دارد، سرد شدن ارتباطات عاطفی و نارضایتی‌ها از زندگی خانوادگی است که باعث ناکامی‌ها و شکست‌های بزرگی در زندگی جوانان شده است. اینها نشان از مشکلات عمیقی در سطح خانواده دارد که به نوعی باید ریشه‌یابی و درمان شوند. یکی از زمینه‌های اصلی در بروز مشکلات خانوادگی و اصولاً نارضایتی از زندگی مشترک، فضای مجازی است که تحت تأثیر تولیدات رسانه‌ای بوجود آمده و باعث آن

۶. مسئولان و نهادهای فرهنگی - اجتماعی نیز وظیفه دارند فرهنگ استفاده درست و سالم از اینترنت را به افراد جامعه، به ویژه جوانان و نوجوانان که بیشتر در معرض آسیب های اخلاقی اینترنت هستند، آموزش دهند.

نتیجه گیری

با توجه به تغییراتی که در چند دهه اخیر در شیوه زندگی مردم رخ داده است و فضای مجازی و اینترنت به عنوان عنصری ناشناخته با زندگی مردم عجین شده است و نمی توان آن را نادیده گرفت . این در حالی است که فرهنگ سازی و شیوه های صحیح استفاده از این ابزار در حد کافی در اختیار مردم قرار نگرفت احتمال ایجاد معضلاتی برای جامعه و خانواده را فراهم کرد. برای جلوگیری از این آسیب ها توجه به والدین به رفتارهای فرزندان نقش مهمی دارد ، برای پیشگیری فروریختن و متزلزل شدن بنیان خانواده والدین باید خود را تا حدی به علوم این ابزار ارتباطی و علم روز دنیا مسلط کنند ، لذا هر چه والدین آگاهی خود را نسبت به این فضا بالابرنند از انجام آسیب های اجتماعی ، تربیتی و فرهنگی جلوگیری به عمل می آید .ولی به نظر بنده در همین حال امکان استفاده صحیح و مناسب از این ابزارها وجود دارد . به شرط آنکه فرد و خانواده با آشنایی و مهارت لازم از این ابزار استفاده کنند . به امید آنروز که مسئولین مربوطه اقدامات لازم را برای فرهنگ سازی و استفاده از این ابزار و زمینه یادگیری مهارت کافی برای خانواده ها در زمینه بهره گیری از این ابزار فراهم آورند.

منابع

* قرآن

* نهج البلاغه

۱. اکبری، ابوالقاسم و مینا اکبری، آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران: انتشارات رشد و توسعه ۱۳۹۰
۲. جعفر ملک، محمدرضا، فراهنگ، انتشار امید غیاثوند، ۱۳۹۶، ۱۰۰۳
۳. جعفریان، حمید، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۴، ۱۳۹۵
۴. حسینی، سید تقی، کتاب فضای مجازی از دیدگاه آیات و روایات، انتشارات فلق رایانه
۵. دفتری، فرهاد، افسانه‌های حشاشین، نشر فرزانه روز، تهران، ۱۳۷۶
۶. رجبی، محمد علی، کتاب آسیب‌های اجتماعی فضای مجازی ۱۳۹۸
۷. رحیمی، محمد، آسیب‌شناسی فضای مجازی و خانواده؛ تهدیدها و چالش‌ها
۸. رحیمی، محمد، «عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف نسلی، مطالعه موردی شهر خلخال»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، ۱۳۹۰
۹. زنجانی زاده، هما. بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان. مجله انجمن جامعه‌شناسی ایران. دوره ششم. شماره ۲، ۱۳۸۴
۱۰. شکرپیگی، عالییه، رسانه، زنان و مناسبات خانواده. نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ۱۳۹۱
۱۱. صبوری خسروشاهی، حبیب، بررسی آسیب‌های اجتماعی اینترنت، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۸۶
۱۲. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بحار/ج ۷۸/ص ۱۱۳

۱۳. پایگاه پلیس فتا cyberpolice.ir

۱۴. پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری leader.ir

۱۵. پایگاه ایسنا isna.ir

۱۶. پایگاه تبیان tebyan.net

۱۷. پایگاه حوزه hawzah.net

۱۸. پایگاه خبری تابناک tabnak.ir

۱۹. پایگاه فارس نیوز farsnews.ir

۲۰. پایگاه نیاد ملی بازی های رایانه ای ircg.ir

۲۱. پایگاه ویکی پدیا fa.wikipedia.org

۲۲. مجله حقوقی معراج، تعریف فضای مجازی ، ۱۳۹۷

نشریه راه رشد وابسته به ستاد امر به معروف و نهی از منکر شماره ۱۸۷